

TECKENSPRÅKIGA BARN INOM SMÅBARNSPEDAGOGIKEN OCH FÖRSKOLEUNDERVISNINGEN

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Guider och handböcker 2023:5b

Pärmbild:

Diskussion på teckenspråk under en hemlek.

*Handledaren tecknar till pojken TITTA, EN HÖNA! och
pekar samtidigt på föremålet som flickan har. Flickan
upprepar tecknet med vänster hand, eftersom höger
hand är upptagen med att hålla leksaken.*

© Utbildningsstyrelsen

Guider och handböcker 2023:5b

ISBN 978-952-13-6911-7 (häft.)

ISBN 978-952-13-6912-4 (pdf)

ISSN-L 1798-8950

ISSN 1798-8950

ISSN 1798-8969 (pdf)

Bilder: Heidi K. Robertson

Ombrytning: Grano Oy

Tryckeri: PunaMusta Oy, 2024

INNEHÅLL

TILL LÄSAREN.....	4
1 SPRÅKET ÄR NYCKELN TILL ATT VÄXA, UTVECKLAS OCH LÄRA SIG	6
1.1 Teckenspråk och teckenspråkiga – även en hörande person kan ha teckenspråk som modersmål.....	7
1.2 Olika språkbakgrunder hos barn som tillägnar sig teckenspråk.....	8
1.3 En språkmedveten verksamhetskultur	10
2 LÄRSTIGEN BYGGER PÅ SAMARBETE	13
2.1 Samarbete med föräldrarna.....	13
2.2 Sektorsövergripande samarbete.....	14
3 TECKENSPRÅK I LEK OCH SAMVERKAN STÄRKER DELAKTIGHETEN	15
3.1 Beakta barnet som tillägnar sig teckenspråk i olika kommunikationssituationer	16
3.2 Stöd för teckenspråkiga barns lek och delaktighet	18
3.3 Mångsidig verksamhet för hela barngruppen med hjälp av teckenspråk.....	20
4 TECKENSPRÅKET BERIKAR LÄRANDET OCH LÄRMILJÖN I FLERA MODALITETER	22
4.1 Verksamhetsprinciper för den teckenspråkiga småbarnspedagogiken och lärmiljön	23
4.2 Gör teckenspråk till en del av lärmiljön	25
5 TOLKNINGSTJÄNSTER, ASSISTENTTJÄNSTER OCH HJÄLPMEDEL.....	30
5.1 Tolkningstjänster	32
5.2 Assistenttjänster	33
5.3 Hjälpmedel.....	34
6 ANORDNANDE AV SMÅBARNSPEDAGOGIK OCH FÖRSKOLEUNDERVISNING	35
6.1 Barnets plan för småbarnspedagogik	35
6.2 Ordande av stöd inom småbarnspedagogiken	36
6.3 Ordande av stöd i förskoleundervisningen.....	38
6.4 Plan för barnets lärande i förskoleundervisningen och individuell plan för hur undervisningen ska ordnas.....	40
6.5 Elevvård i förskoleundervisningen	40
7 LAGSTIFTNING SOM STYR SMÅBARNSPEDAGOGIKEN OCH FÖRSKOLEUNDERVISNINGEN ...	41
Ytterligare information och länkar.....	42

TILL LÄSAREN

Den här guiden är avsedd som stöd för både föräldrar och personal inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen. I guiden granskas småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen på ett barncentrerat sätt, det vill säga utgående från barnet som tillägnar sig teckenspråk. Element av språklig och kulturell mångfald och sambandet mellan teckenspråk och dövhet och andra former av nedsatt hörsel betraktas parallellt.

För läsbarhetens skull används i denna guide begreppet förälder i betydelsen barnets vårdnadshavare. Begreppet omfattar både barnets föräldrar och eventuella andra vårdnadshavare. Guiden kompletterar föräldrarnas kännedom om vad som kan beaktas när småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen ordnas för ett barn som tillägnar sig teckenspråk. För personalen ger guiden information om hur man på bästa sätt stöder den helhetsmässiga uppväxten, utvecklingen och lärandet hos barn som tillägnar sig teckenspråk, samt vilka nya arbetssätt och förändringar som kan behövas i lärmiljön. Med "teckenspråk" avses i guiden alla teckenspråk som eventuellt används inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen, och på motsvarande sätt syftar "talade språk" på de olika talade språk som eventuellt används i barngrupperna inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen. I guiden används begreppet kommunikation i betydelsen att kommunikation bygger på ömsesidighet och gemenskap med omgivningen.

Småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen ska med tanke på barnets utveckling och lärande bilda en konsekvent

och kontinuerlig helhet som lägger grunden för ett livslångt lärande i enlighet med inkluderande principer¹.

Lagen om småbarnspedagogik² styr småbarnspedagogiken och lagen om grundläggande utbildning³ styr förskoleundervisningen. Undervisningsspråket i småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen är antingen finska eller svenska, men båda kan också ges på teckenspråk.

Grunderna för planen för småbarnspedagogik (2022)⁴ och grunderna för förskoleundervisningens läroplan (2014)⁵ fastställer ramarna för genomförandet av en enhetlig och jämlik⁶ småbarnspedagogik och förskoleundervisning. Detta förutsätter att de språkliga färdigheterna och den kulturella bakgrunden hos de barn som tillägnar sig teckenspråk beaktas. Teckenspråket kan inkluderas i barnets småbarnspedagogik och förskoleundervisning på många sätt, och verksamheten kan också genomföras helt och hållet på teckenspråk.

Teckenspråkig småbarnspedagogik och förskoleundervisning kan genomföras antingen i en teckenspråkig grupp eller i en grupp med barn som tillägnar sig och använder teckenspråk och talat språk. Barn som tillägnar sig teckenspråk kan vara hörande

1 Inkluderande principer: alla barns lika rättigheter, jämlikhet, likabehandling, icke-diskriminering, värdesättning av mångfald samt social delaktighet och gemenskap

2 Lagen om småbarnspedagogik (540/2018)

3 Lagen om grundläggande utbildning (628/1998) och förordningen om grundläggande utbildning (852/1998)

4 <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/varhaiskasvatus/8265240/tiedot>

5 <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/esiopetus/419551/tiedot>

6 Lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (609/1986)

Handledaren rör vid barnet för att fästa barnets uppmärksamhet vid tecknen.

eller ha nedsatt hörsel. Småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen har som särskilt syfte att stärka teckenspråkiga barns språkliga och kulturella identiteter samt öka barnens färdigheter att agera i olika språkmiljöer.

Ett barn har rätt att få det stöd hen behöver inom både småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen. Dessa alternativ beskrivs också i denna guide.

1 SPRÅKET ÄR NYCKELN TILL ATT VÄXA, UTVECKLAS OCH LÄRA SIG

Småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen har som uppdrag att stärka utvecklingen av barnens språkliga kunskaper och färdigheter samt deras språkliga identiteter. Språkets betydelse är central ur många olika synvinklar. Genom språk och kommunikation behärskar barnet olika situationer, uttrycker sig och inhämtar kunskap. Förmågan att kommunicera samt förmågan att uttrycka sig och förstå andra har en viktig betydelse för barnens helhetsmässiga uppväxt och välbefinnande. På så sätt är språket nyckeln till delaktighet och påverkan, även om den språkliga utvecklingen bara håller på att börja. Förmågan att kommunicera, de språkliga färdigheterna och förmågan att använda språket kan variera mycket bland barnen i småbarnspedagogiken bland annat på grund av åldern, deras individuella utveckling och i hurdana språkliga miljöer de har vuxit upp.

Det är viktigt att beakta barnets modersmål samt två- och flerspråkigheten inom både småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen. Barnens kulturella mångfald ska stödas och deras förmåga att kommunicera och uttrycka sig ska främjas. Språket stärker den kulturella identiteten, kännedomen om den egna kulturen samt banden till den egna språkgemenskapen. Modersmålet är också allas grundläggande rättighet: alla som bor i Finland har rätt att utveckla och upprätthålla sitt modersmål. Teckenspråk är modersmålet eller ett av modersmålen för barn som tillägnar sig teckenspråk. Som modersmål är teckenspråket barnens känslö-

identitets- och tänkespråk, och det möjliggör en viktig koppling till den teckenspråkiga kulturen och språkgemenskapen.

Barn som tillägnar sig teckenspråk ska uppmuntras att bli medvetna om sin tvåspråkighet och flerspråkighet. Målet är att stärka deras kunskaper i teckenspråk och öka deras färdigheter att agera i olika språkmiljöer och situationer där språket används. Småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen ökar barnens förståelse för teckenspråkets och kulturens betydelse för dem själva och den teckenspråkiga gemenskapen. Å andra sidan stärks grunden för tvåspråkighet eller flerspråkighet i kontakten till miljön där talat språk används.

Största delen av barnen som tillägnar sig teckenspråk deltar i småbarnspedagogiken eller förskoleundervisningen i en barngrupp där de andra barnen och de vuxna endast använder talat språk. Barngruppen på daghemmet, i familjedagvården eller förskoleundervisningen kan vara mycket heterogen. I gruppen kan det finnas andra två- eller flerspråkiga barn med olika språkbakgrund, eller barn med vilka personalen använder stödtecken eller andra kommunikationsmetoder som ersätter eller stöder talet. När barnens individuella behov och i synnerhet mångfalden av olika språkliga och kulturella bakgrunder beaktas i verksamheten ökar språkmedvetenheten, likabehandlingen och småbarnspedagogikens kvalitet.

1.1 Teckenspråk och teckenspråkiga – även en hörande person kan ha teckenspråk som modersmål

Teckenspråket är inte likadant i alla länder, utan varje land har sina egna nationella teckenspråk. Teckenspråken har uppstått utifrån användarnas naturliga behov av att kommunicera, utan att någon särskilt har uppfunnit dem, precis som de talade språken. Nästan utan undantag har teckenspråk en minoritetsställning i förhållande till talade språk. Finlands nationella teckenspråk är finskt och **finlandssvenskt teckenspråk**. De som använder finlandssvenskt teckenspråk kan hamna i skuggan av dem som använder finskt teckenspråk. Det finlandssvenska teckenspråket har konstaterats vara hotat, eftersom det numera endast används av cirka 90 döva personer huvudsakligen vid vårt lands kuster. Dessutom används detta teckenspråk av personer som hör till deras närmaste krets och av personer som arbetar med språk.

Teckenspråken är naturliga språk som baserar sig på synsinnet och kroppsdelars rörelser, det vill säga i första hand händernas, ansiktets, huvudets och övre kroppens rörelser. På det stora hela motsvarar teckenspråkens tecken orden i de talade språken. Med tecken kan man också göra sådant som man ofta inte gör med ord i talade språk. Med tecken kan man till exempel peka på saker, rita former i luften eller på annat sätt beskriva saker som man hänvisar till visuellt med hjälp av det tredimensionella utrymmet. Dessa är också grammatiska delar av hur man uttrycker sig på teckenspråk. När tecken kombineras till meningar är satsstrukturerna ofta likadana som de talade språkens strukturer. Å andra sidan, ju mer beskrivning och kroppslig framställning det förekommer i det teckenspråkiga uttryckssättet, desto mer skiljer

sig till exempel det finlandssvenska teckenspråkets satsstruktur från det svenska språkets satsstruktur.

I fråga om att tillhöra en teckenspråkig gemenskap är det inte hörselnivån som avgör, utan det att man använder teckenspråk och identifierar sig med gruppen. Alla teckenspråkiga är alltså inte döva eller har någon grad av nedsatt hörsel, utan en del av dem är hörande personer som har tillägnat sig eller lärt sig teckenspråk från sin omgivning. Personer som har både nedsatt hörsel och nedsatt syn kallas dövblinda. Växelverkan mellan personer som använder samma modersmål är lätt. Utöver modersmålet binder gemensamma erfarenheter, en delad historia och en visuell livsstil de teckenspråkiga samman. Svenska eller finska är det andra eller tredje språket för de flesta teckenspråkiga.

En del dövblinda personer använder teckenspråk som anpassas till synförmågan, eller taktilt teckenspråk där tecknen formas i personens hand och hen avläser dem med hjälp av känselsinnet. En del barn med nedsatt hörsel och barn som använder cochleaimplantat tillägnar sig talat språk hörselmässigt. Många av dem använder tecknat tal. Tecknat tal är en kommunikationsmetod där tecken används i enlighet med det talade språkets ordföljd och betydelser. Enstaka tecken kan också användas som stödtecken som visuellt stöd för den muntliga framställningen, varvid endast en del av orden tecknas. Utvecklingen av teckenspråk eller tvåspråkighet hos barn som tillägnar sig teckenspråk stöds inte av denna typ av kommunikationsmetoder. I en teckenspråkig miljö sker den språkliga och sociala kommunikationen direkt mellan personerna på teckenspråk och med beaktande av den teckenspråkiga kulturens särdrag.

1.2 Olika språkbakgrunder hos barn som tillägnar sig teckenspråk

Barn som tillägnar sig teckenspråk utgör en mycket unik grupp vad gäller språkbakgrund. Även om teckenspråk traditionellt ofta kopplas till barnets eller förälderns nedsatta hörsel är de facto gruppen barn som tillägnar sig teckenspråk mer mångfaldig. Barn som tillägnar sig teckenspråk kan vara hörande eller ha nedsatt hörsel. Barnets föräldrar kan vara hörande eller ha nedsatt hörsel (se Figur 1). Barnet kan tillägna sig teckenspråk som sitt första språk i den tidiga barndomen, samtidigt med andra språk, eller senare under barndomen. Goda färdigheter i det egna modersmålet utgör grunden för tänkandet och en balanserad utveckling av känsloliv. Det är också ett viktigt verktyg för att lära sig och tillägna sig såväl andra språk som all annan kunskap, och stöder på så sätt allt lärande. I VIKKE-projektets kartläggning ligger fokus på utvärdering av språkutvecklingen hos barn som tillägnar sig språk, beskrivning samt stödåtgärder. På basis av kartläggningen konstaterades att möjligheterna att använda teckenspråk i olika vardagliga miljöer och situationer samt tillgången till teckenspråkig undervisning och teckenspråkiga lärmiljöer varierar i hög grad bland de barn som tillägnar sig teckenspråk.

Ett särdrag hos de tecknade språken är att de inte överförs från generation till generation på helt samma sätt som de talade språken brukar. Cirka 95 procent av barn med nedsatt hörsel föds till hörande föräldrar, som oftast inte har kännedom om teckenspråk, den teckenspråkiga gemenskapen eller kulturen när barnet föds (se Figur 1). I den situationen inleds habiliteringen av barnet med nedsatt hörsel och föräldrarnas gemensamma mångskiftande väg till att tillägna sig och lära sig teckenspråk.

Endast cirka 5 procent av barn med nedsatt hörsel föds till föräldrar som är döva och som på ett naturligt sätt kan överföra teckenspråket till följande generation på samma sätt som i gemenskaper för talade språk. Tillägnandet av teckenspråk är dock inte beroende av barnets hörselnedsättning eller hörselstatus, utan ofta är barnet som tillägnar sig teckenspråk hörande. Till exempel är 95 procent av döva föräldrars barn hörande. Dessa barn kallas också för CODA (eng. *Child of Deaf Adult*). Ett hörande barn till hörande föräldrar kan också ha till exempel ett syskon, en mor- eller farförälder eller en nära släkting med nedsatt hörsel. I en teckenspråkig familj växer ett hörande barn eller ett dövt barns hörande syskon upp med två språk och två kulturer och blir ofta flerspråkiga. Det är fråga om samma fenomen som hos andra tvåspråkiga barn: man lär sig båda språken parallellt.

Ett barn kan ha utmaningar med att tillägna sig språk, vilket kan försvåra utvecklingen av förståelsen för och

produktionen av just det talade språket. Familjerna kan använda teckenspråk aktivt, och alla barn tillägnar sig teckenspråk vid sidan av det talade språket. Därför omfattar gruppen av barn som tillägnar sig teckenspråk barn med varierande språkbakgrund. De tillägnar sig teckenspråk av sina föräldrar, syskon, nära släktingar eller någon annanstans i sin omgivning, oberoende av barnets eller andra personers hörselstatus.

	 Hörande förälder	 Döv förälder
 Hörande barn	?	95 % CODA-barn (Child of Deaf Adult)]
 Dövt barn	95 %	5 %

Figur 1. Barn som tillägnar sig teckenspråk

Ett barn som tillägnar sig teckenspråk kan ha flera modersmål. Ett barn som tillägnar sig ett teckenspråk tillägnar sig nästan utan undantag också åtminstone det talade majoritetsspråket, och väldigt ofta också andra talade och tecknade språk. Användningen av teckenspråk utgör inte ett hinder för att lära sig talat språk. Ett barn eller en förälder med nedsatt hörsel kan använda olika hörselhjälpmedel som i och med den tekniska utvecklingen har gjort det möjligt för allt fler att åtminstone delvis utnyttja hörseln för att tillägna och lära sig talade språk.

Barn i inlandssvenska familjer som tillägnar sig teckenspråk lever ofta omgivna av fyra språk, eftersom familjerna förutom finlandssvenskt och finskt teckenspråk också kan använda talad svenska, och eventuellt en del finska – i en del familjer kanske också svenskt teckenspråk. Man kan öva med barnet att skilja åt språken och situationer då språken används.

Bland invandrare och barn med ett främmande språk som modersmål kan det också finnas barn som tillägnar sig teckenspråk. Det centrala för dem är att lära sig finlandssvenskt eller finskt teckenspråk. Den språkliga miljön i hemmet kan bestå av flera olika teckenspråk, teckenspråk som används i ursprungslandet och teckenspråk som används i Finland. En del döva med invandrarbakgrund har inte haft möjlighet att lära sig teckenspråk i ursprungslandet. Då behöver barnet mycket stöd för att utveckla sin flerspråkiga och mångkulturella identitet.

Avgörande för språkutvecklingen är vilken slags språkmiljö barnet har vuxit upp i. Jämfört med barn som anammar två eller flera talade språk anammar barn som tillägnar sig teckenspråk inte endast två

språk, utan också två olika språkliga modaliteter. De tillägnar sig ett visuellt tecknat språk, och dessutom ett talat språk antingen auditivt och/eller i skriven form.

För barn som tillägnar sig teckenspråk är det viktigt att i småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen stödja barnets identitet, delaktighet, lärande samt en balanserad uppväxt och utveckling på ett mångsidigt sätt. En viktig uppgift inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen är att stärka barnets nyfikenhet och positiva inställning till den språkliga miljön och till den egna språkfärdigheten som utvecklas. Detta förutsätter språkmedvetenhet av lärarna och den övriga personalen, en språkmedveten verksamhetskultur samt samarbete med familjerna.

1.3 En språkmedveten verksamhetskultur

Språkmedvetenhet är ett brett begrepp. Man kan närma sig det som hela gemenskapens verksamhetskultur, som språkmedveten pedagogik och som språkmedvetenhet hos personalen och det enskilda barnet. En språkmedveten verksamhetskultur skapar mer omfattande ramar för språkmedvetna verksamhetssätt. Ett språkmedvetet förhållningssätt innebär att personalen förstår språkets centrala betydelse för barnens utveckling och lärande, värdesätter olika språk och bejakar de språk som är närvarande i barngruppen. Det är viktigt att personalen tillsammans reflekterar kring vad det innebär att verksamheten är språkmedveten och hur en språkmedveten verksamhetskultur tar sig uttryck, till exempel vilka språk som tas med i den pedagogiska verksamheten och vilka som får mindre

synlighet. Alla i personalen ska vara medvetna om att de är språkliga modeller för barnen och de ska fästa uppmärksamhet vid sitt eget språkbruk och attityder gentemot språk. Ledarens roll är avgörande när en språkmedveten verksamhetskultur genomförs och utvecklas på ett systematiskt och målmedvetet sätt. Det centrala är att bemöta den språkliga mångfalden med respekt, lyfta fram den som föremål för medveten granskning och utnyttja den som utgångspunkt för all småbarnspedagogik och förskoleundervisning. Det är också viktigt att berätta för föräldrarna vad som avses med en språkmedveten småbarnspedagogik och förskoleundervisning.

I en språkmedveten småbarnspedagogik och förskoleundervisning betonas kunskap om och förståelse för språkets betydelse för lärandet, delaktigheten och identitetsutvecklingen. Man är medveten om hur man på ett mångsidigt sätt förmedlar och skapar betydelser, strukturerar och hanterar världen, uttrycker känslor, delar tankar och erfarenheter, styr och förhandlar genom språket. Således handlar språkmedvetenhet också om språkliga rättigheter. När det gäller språkmedvetenhet för barn som tillägnar sig teckenspråk är det viktigt att man är medveten om olika sätt att kommunicera. I praktiken beaktas alltså särdragen i den teckenspråkiga kommunikationen och teckenspråket som en del av den egna verksamheten och lärmiljön. Dessutom är det viktigt att observera språkets roll i verksamheten, såsom barnens deltagande i olika slags verksamhet samt i synnerhet i gemensamma lekar.

Småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen har som mål att stödja språkmedvetenhet, tvåspråkighet och flerspråkighet hos barnen som tillägnar sig teckenspråk och hos hela gruppen med fokus på

kunskaper, attityder och färdigheter i anslutning till verksamhetssätten. Inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen ska personalen stödja barnet både i att använda och lära sig undervisningsspråket samt i att utveckla sina färdigheter i andra språk som barnet tillägnar sig. På så sätt främjas utvecklingen av färdigheterna i svenska eller finska samt i det finlandssvenska eller finska teckenspråket hos barnet som tillägnar sig teckenspråk på ett målinriktat sätt inom språkutvecklingens olika delområden med utgångspunkt i barnets behov och förutsättningar. Samtidigt värdesätts alla språk som barnet tillägnar sig och alla skeden i språkutvecklingen och lärandet. Barnets språk eller språkkunskaper i olika språk ska inte ses som strikt separata från varandra, utan i olika kommunikationssituationer kan man på ett naturligt sätt använda hela den språkliga repertoaren och olika språk parallellt. På så sätt kan man utveckla maktförhållandena mellan språken och göra barnets alla språk till en del av kommunikationen och lärandet. Personalen har en central roll i att barnet som tillägnar sig teckenspråk ska bli beaktad och ses som en helhet med och på alla sina språk. Personalen ska också se till att barnets föräldrar får aktuell information och stöd för sina egna språkval.

Stöd för barnets språkmedvetenhet

Barnets egen språkmedvetenhet kan stödas på många sätt. Språkmedvetenhet utgör inte enbart kunskap om språket och kräver inte kunskaper i många olika språk av lärarna eller den övriga personalen. I en miljö som stöder barnets språkmedvetenhet skapas utrymme och möjligheter för flerspråkighet och användning av olika språk i vardagen. Här är det också viktigt att personalen vågar föregå med gott exempel till exempel i att lära sig ett nytt språk. I verksamhetsmiljön kan man skapa

situationer där barnen på många olika sätt kan lyfta fram sin språkliga specialkompetens och verka i olika roller som språkexperter. Den uppskattning, de positiva erfarenheterna och den positiva uppmärksamheten som barnet får för de språk som barnet tillägnat sig och överlag för allas olika språkkunskaper ökar barnets och hela gruppens positiva inställning till språk. Detta ökar i sin tur lärandet av alla språk samt självförtroende och mod att använda olika språk.

Man kan närma sig språkmedvetenhet med barnen genom att diskutera olika språk och jämföra olika språkliga och kulturella särdrag. På så sätt kan barnen utveckla språklig slutledningsförmåga, uppfattningen av likheter och olikheter mellan olika språk och sin medvetenhet om hur och i vilka miljöer språken används. Man kan öva på nya teckenspråkiga uttryck med hela gruppen antingen under ledning av ett barn eller en vuxen som kan teckenspråk eller med hjälp av exempel och material som finns på webben. Barnen får öva sig på att iaktta hur man kommunicerar i teckenspråkiga situationer och hur man på olika sätt kan lära sig språk. Alla barn uppmuntras att använda även sina ringa språkkunskaper. Barnen får stöd för att bli medvetna om både sina egna och andras språkliga och kulturella identiteter. En teckenspråkig vuxen är en viktig handledare när man tillsammans med barnen iakttar skillnader mellan språk och kulturer och lär sig att agera på ett sätt som passar kulturen.

Syftet med att utveckla barnets språkmedvetenhet är att utveckla barnets förmåga att observera språk och språkanvändning i olika kommunikationssituationer och stödja barnets förmåga att så småningom själv

använda språk på ett mer flexibelt och mångsidigt sätt. När barnet inleder småbarnspedagogiken eller förskoleundervisningen är det viktigt att utreda nivån på barnets språkliga färdigheter och färdigheter i teckenspråk. Utifrån detta kan man planera hur barnets språkutveckling, språkmedvetenhet, två- och flerspråkighet samt lärande ska stödas individuellt. Teckenspråkiga barn med invandrarbakgrund vars tecknade modersmål är något annat än finlandssvenskt eller finskt teckenspråk kan behöva stöd för att tillägna sig finlandssvenskt eller finskt teckenspråk.

Språket utvecklas genom användning, och därför är det viktigt att skapa utrymme och situationer där barnet kan använda olika språk. Barnens språkliga färdigheter och språkliga utveckling stöds av en mångsidig interaktiv miljö och språkmiljö där de får uppmuntrande respons på sin förmåga att använda språket och kommunicera. Därför bör man inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen stärka barnens språkanvändning och nyfikenhet som uppmuntrar till kommunikation med vuxna och andra barn. Detta skapar också situationer där man kan observera skillnader mellan språk och kulturer, vilket i sin tur ökar allas språkmedvetenhet. I lärmiljön kan man överskrida språkets sociala och strukturella gränser när man i vardagen, i lärandet och kommunikationen använder barnens alla språkliga resurser. Att se barnen som en helhet med alla sina språk och att olika språk syns i vardagen ökar samhörigheten mellan alla barn och skapar beredskap för alla barn och vuxna att agera i många olika slags gemenskaper och kommunikationssituationer.

2 LÄRSTIGEN BYGGER PÅ SAMARBETE

Småbarnspedagogiken är en samhällsservice med många uppdrag. Småbarnspedagogikens uppdrag är att i samarbete med föräldrarna främja barnens helhetsmässiga uppväxt, utveckling och lärande. Småbarnspedagogiken ska främja jämlikhet och likabehandling mellan barnen samt förebygga marginalisering. De kunskaper och färdigheter som barnen tillägnar sig inom småbarnspedagogiken stärker deras delaktighet och aktiva deltagande i samhället. Dessutom stöder småbarnspedagogiken föräldrarna i det fostrande arbetet och gör det möjligt för dem att delta i arbetslivet eller studier.

2.1 Samarbete med föräldrarna

Regelbundet samarbete med föräldrarna är viktigt för att familjernas och personalens gemensamma fostrande arbete ska bilda en meningsfull helhet för barnet. Möten där de anställda och familjerna värdesätter varandra utgör en grund för gott samarbete och skapar kontinuitet och trygghet i barnens liv. Det är viktigt att de vuxna som är betydelsefulla för barnet bekantar sig med varandra och delar barnets liv och upplevelser dagligen.

Vid behov ska man diskutera lämpliga sätt för kontakt med teckenspråkiga döva föräldrar, till exempel i vilka situationer tolk eller distanstolkning kan användas, och när man kan använda textmeddelanden och kontakthäfte, som också kan vara i elektronisk form. Tillsammans funderar man på hur man på bästa sätt kan stödja barnets utveckling och lärande. I samarbetet beaktas den språkliga och kulturella mångfalden samt familjernas mångfald. Det förtroendefulla samarbetet grundar sig på genuina möten och ömsesidig kommunikation till exempel i utbytet av dagliga händelser.

2.2 Sektorsövergripande samarbete

När småbarnspedagogiken planeras, ordnas och utvecklas ska i första hand barnets bästa beaktas. Barnets bästa ska övervägas från fall till fall med tanke på det enskilda barnet och barngruppen.

Barn och familjer kan få stöd och service vid sidan av småbarnspedagogiken via olika aktörer, såsom social- och hälsovården och organisationer. Det är viktigt att olika tjänster bildar en ändamålsenlig helhet. Det sektorsövergripande samarbetet styrs av att barnets bästa prioriteras, och det sektorsövergripande samarbetet genomförs i regel med föräldrarnas medgivande. I samarbetet iakttas bestämmelserna om sekretess och utlämnande av uppgifter.

Barn som tillägnar sig teckenspråk och deras familjer lever ofta i varierande situationer. De riksomfattande organisationerna har kunskap om olika lösningsmodeller som har skräddarsytt för teckenspråkiga barn. Expertis som erbjuds via organisationer för teckenspråkiga och personer med nedsatt hörsel samt forskningsprojekt inom branschen kompletterar det kunskapsunderlag som

behövs för att ordna barnets småbarnspedagogik och förskoleundervisning. Inom småbarns-pedagogiken och förskoleundervisningen ska man se till att det i det sektorsövergripande samarbetet deltar sakkunniga som har omfattande kunskaper om teckenspråkighet och hur barnets teckenspråk utvecklas.

Språkutvecklingen för barn som tillägnar sig teckenspråk börjar genast när de föds antingen genom omsorgsspråket och visuella metoder som de teckenspråkiga föräldrarna använder eller genom hörselscreeningen som görs för alla. Familjen blir klient vid hörcentralen i sin region, och vid sidan av hörselrehabiliteringen som hör till hälso- och sjukvårdens sektor utreds behovet av socialservice, såsom familjeundervisning i teckenspråk. Tidtabellerna för när ärendena framskrider varierar mycket, men det är viktigt att sammankallaren kollar upp med familjen vilka olika instanser som ordnar barnets ärenden och vilka av dem familjen önskar att ska delta i samarbetet. Ansvar för att genomföra samarbetet och för att samarbetet sker systematiskt ligger hos anordnarna av småbarnspedagogik och förskoleundervisning.

Barn som tillägnar sig teckenspråk behöver gemensam verksamhet med andra tecknande barn för att utveckla språket och de sociala färdigheterna. Barnen börjar omfattas av servicen i olika åldrar, och informationen om vilka barn som kan teckenspråk förmedlas inte automatiskt vidare. Därför är det viktigt att inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen kartlägga om det finns andra barn i kommunen som tillägnar sig teckenspråk och som behöver en teckenspråkig lärmiljö och kamratstöd. Samtidigt lönar det sig att kolla upp om det finns personal som kan teckenspråk att tillgå genom interna förflyttningar från andra enheter eller om kommunen behöver rekrytera ny personal.

3 TECKENSPRÅK I LEK OCH SAMVERKAN STÄRKER DELAKTIGHETEN

Leken har en viktig roll i att främja barns välbefinnande, lärande och kommunikation. Leken har ett egenvärde och är betydelsefull för barnet. Den inspirerar barnet och skapar glädje och samtidigt lär sig barnet nya färdigheter. Via leken behandlar barnen sådant som är viktigt för dem. Inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen ser man till att varje barn kan delta i många slags lekar och i gemensamma aktiviteter. Personalen bör också diskutera lekens betydelse med föräldrarna.

Inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen uppmuntrar personalen barnen att röra på sig, man övar på att uttrycka sig tillsammans med barnen till exempel genom att göra medie- och dansföreställningar samt utforska naturen och närmiljön under utflykter. Verksamheten planeras tillsammans med barnen och man funderar till exempel på hurdana lekmiljöer som kunde byggas. Till exempel under påklädning och måltider kan man öva på språkliga och matematiska färdigheter med

ramsor och sånglekar. En mångsidig miljö, barnens egen lek och handledd lek, utforskande, fysisk aktivitet och konstnärlig framställning främjar också lärandet och utvecklingen hos ett barn som tillägnar sig teckenspråk.

3.1 Beakta barnet som tillägnar sig teckenspråk i olika kommunikationssituationer

Teckenspråk produceras så att det kan observeras visuellt och vid behov också taktilt. Därför ingår många visuella element och drag som utnyttjar känselsinnet i den teckenspråkiga kommunikationen och dövas kultur. I växelverkan med barn som tillägnar sig teckenspråk spelar **beröring, ögonkontakt, att peka** samt **att följa den andras kroppsliga uttryck, rörelser och riktning** en viktig roll. Kommunikationspartnerna följer med vad den andra pekar och tittar på, hur hen använder ansiktsuttryck och placerar sig fysiskt i kommunikationsstunden. Denna typ av intensiv kroppslig närvaro och uppmärksamhet som fästs vid den andra syns i alla kommunikationsstunder med en vuxen och ett barn som använder teckenspråk. Det är viktigt att granska och öva tillsammans med hela gruppen hur man samverkar på teckenspråk.

I kommunikationen på teckenspråk växlar barnet och den vuxna blicken flera gånger från varandra till leksaker eller böcker, rör vid varandra för att be om uppmärksamhet, säkerställer att den andra fäster uppmärksamhet vid dem eller rätt objekt och tajmar sina uttryck enligt den andras uppmärksamhet.

Delad uppmärksamhet, där man tillsammans granskar och förundrar sig över omgivningen med

barnet, har ett nära samband med språkutvecklingen. I situationer där man delar uppmärksamhet tajmar och placerar man tecken och uttryck enligt föremålet och riktningen för uppmärksamheten. Olika **språk och språkkanaler** är en viktig del av den dagliga kommunikationen i vardagen och barnets språkmiljö. Kontinuerlig och högklassig input av teckenspråk är mycket viktig för en balanserad utveckling av färdigheterna i teckenspråk. Barn som är döva eller har nedsatt hörsel som tillägnar sig teckenspråk kan endast vara delaktiga på teckenspråk – och så att man tecknar för dem. För döva barn som använder teckenspråk är det nödvändigt att en vuxen som kan teckenspråk är närvarande, eftersom teckenspråk är det enda språkliga uttryckssättet för dessa barn oberoende av deras ålder.

Även om du har en teckenspråkstolk eller en teckenspråkig assistent i din grupp är dessa instruktioner till stor nytta i vardagen för att stödja barnets delaktighet.

Beröring och blick

- Fånga det teckenspråkiga barnets uppmärksamhet genom lätt beröring till exempel på överarmen eller benet om ni sitter bredvid varandra.
- Om du är längre bort kan du vinka med handen så att barnet märker att du har något att säga. Om barnet inte märker att du viftar, flytta dig då närmare eller be en person i barnets närhet röra vid barnet och sedan peka i din riktning.
- Ett tecknat eller tolkat samtal kan börja när barnet tittar på dig. Det är det första steget i diskussionen oavsett om deltagarna är döva, har nedsatt hörsel eller är hörande.
- Beröringen kan kännas konstig för barnen i gruppen som använder talat språk, så det är viktigt att

berätta att det inte är fråga om att "knuffa", utan att ett teckenspråkigt barn har något att säga: barnet vill visa eller be om något, berätta något eller dylikt.

Att följa ett tecknat samtal

- Placera er i utrymmet så att alla lätt kan se varandra och samtidigt granska miljön eller det som är föremål för uppmärksamheten, till exempel en bok eller en leksak.
- Se till att en person i taget talar och att alla ser vad var och en tecknar i tur och ordning. Till exempel genom att placera sig i en stor cirkel kan man säkerställa god synlighet. Ge teckenspråkstolken möjlighet att välja den plats som är bäst med tanke på diskussionen.
- Särskilt ett dövt barn som använder teckenspråk bör se så bra som möjligt åt olika håll i utrymmet. Se till att du inte ställer dig på en plats där det till exempel finns ett fönster, starkt ljus eller en för orolig bakgrund bakom dig som stör den som tittar på dig då du talar. På så sätt minskar du på det visuella bullret.

Använd ansiktsuttryck, peka, presentera, visa och beskriv

- Du kan uttrycka känslor med ansiktsuttryck, visa riktningar och peka på föremål, framföra pantomim och visa exempel – kanske också beskriva olika former och funktioner. Utnyttja modigt dessa drag i teckenspråket som en del av kommunikationen! Till exempel pantomim- och gissningslekar uppmuntrar alla att använda gester, presentera, visa och beskriva, och så småningom att uttrycka sig på teckenspråk.

- Kroppsligheten har alltid ett nära samband med språket och kognitionen. I den teckenspråkiga kommunikationen får kroppslig närvaro en viktig och betydelsefull dimension. Teckenspråkiga uttryck produceras bland annat genom att utnyttja huvudets, kroppens och händernas rörelser, ansiktsuttryck samt blickens riktning och passa ihop dem tidsmässigt. Producera modigt gester och miner, visa aktiviteter som en del av uttrycksformerna och kommunikationen.
- Att peka är det mest använda tecknet i teckenspråk. Om du redan kan teckna lite men du befinner dig i en situation där du inte vet tecknet för ett föremål, peka på det! Ofta visar den teckenspråkiga personen dig det rätta tecknet. Detsamma fungerar i en situation där du inte kommer på hur du till exempel ska berätta vad ni ska göra först och vad ni ska göra efter det, då kan du uttrycka dig via pekningar. Ibland förstår inte en samtalspartner som inte kan teckenspråk att en pekning utgör en begäran eller uppmaning, och då kan den som tecknar upprepa sig med en kraftigare handrörelse, d.v.s. teckna "hårdare". Det betyder inte nödvändigtvis att den som tecknar är arg, utan snarare att hen försöker berätta samma sak tydligare.
- Om du inte är säker på vilket objekt barnet pekar på, peka på föremål eller människor framför eller nära dig så att du samtidigt tittar på den som tecknar. Barnet nickar när du träffar rätt.

Delad uppmärksamhet

- Tajma tecknen enligt barnets blick och producera tecken i barnets synfält så att barnet kan se föremålet för uppmärksamheten eller ditt ansikte och det du tecknar samtidigt.

- Ställ dig tillsammans med barnet och observera de saker som är föremål för uppmärksamheten, såsom leksaker eller en bok, så att du och barnet tillsammans kan dela objektet som uppmärksammas och skapa ögonkontakt sinsemellan. På så sätt uppstår en triangelformation inom vilken tecken ofta produceras.
- Du kan be om barnets uppmärksamhet genom att röra vid barnet lätt och rikta barnets uppmärksamhet mot önskat objekt genom att peka.
- Tecknen kan också produceras på barnets kropp. På så sätt får barnet en förnimmelse av språkets rytm även via kroppen genom känselsinnet. I alterneringen, initiativen till växelverkan och upprätthållandet av kommunikationen spelar ansiktsuttryck, blickarna och kroppen en viktig roll. Utnyttja dem modigt när du lockar barnet med i kommunikationen och upprätthåller barnets intresse för kommunikation med dig.

Tecknade och talade språk i barnets vardag

- Om barnet som tillägnar sig teckenspråk är mycket litet ska du ta reda på av vuxna som känner barnet i vilket skede barnets språkutveckling är när det gäller teckenspråk och talade språk och vilka språkmiljöer hen är van vid.
- Oroa dig inte om ett barn som tillägnar sig teckenspråk kombinerar ord på talat språk, tecken på teckenspråk och språkens olika strukturer. Detta är typiskt för alla två- och flerspråkiga barn och vuxna.
- Beroende på hur barnets språkmiljö ser ut har barnet kanske inte blivit bekant med det talade språket, utan lär sig ordförrådet vid sidan av teckenspråket. I en sådan situation lönar det sig att diskutera med föräldrarna hur man bäst stöder utvecklingen av barnets båda språk.

- Läppavläsning kan kännas naturligt för dig som använder talat språk att tänka på som en lösning när du möter en äldre person som hör dåligt och du försöker få fram ditt budskap. Ett tydligt artikulerat och rytmiserat tal fungerar bra i dessa situationer, eftersom man har ett gemensamt språk som grund. Språkförståelse genom att läsa läppar förutsätter dock att man behärskar språket i fråga väl. Det är nästan omöjligt att förstå ett språk man inte är bekant med genom att läsa läppar. I teckenspråk följer munrörelserna dock inte helt orden i till exempel svenska eller finska, och inte ens alla vuxna teckenspråkiga döva är duktiga på att läsa läppar. Om ett barn har nedsatt hörsel är det möjligt att barnet inte känner igen det talade språkets ord på läpparna, eftersom barnet ännu inte känner till vokabulären i språket i fråga.

3.2 Stöd för teckenspråkiga barns lek och delaktighet

Ett barn som tillägnar sig teckenspråk kan delta i alla slags lekar utomhus och inomhus, såväl rollerkar som olika spel. För barn med nedsatt hörsel som tillägnar sig teckenspråk är det nödvändigt att få visuell information. De följer ofta exempel och går med i leken så fort de utöver lekfärdigheterna tillägnar sig reglerna för varje lek och hittar sin egen plats. Det är också viktigt att de övriga barnen i gruppen förstår hur teckenspråkiga kommunicerar för att barnens gemensamma lekar ska fungera smidigt.

När du ger instruktioner lönar det sig att komma ihåg visualiseringsprincipen: rita, visa eller peka på en bild och visa själv exempel. Ett barn som tecknar måste få se instruktionerna ända till slut.

Ibland kan man leka så att alla som leker tecknar, eller så väljer man lekar där ord eller tecken inte har någon betydelse. Man kan också leka tillsammans på teckenspråk!

I fråga om fysisk aktivitet, motionslekar och spel ska man beakta att gemensamma instruktioner ska ges till alla i början innan man börjar träna, leka, spela och så vidare. Under verksamheten ska instruktionerna ges under pauser; mellan rörelser, lekar, spel eller andra situationer. Signaler som hör ihop med spelsituationer ska förutom med ljud även ges visuellt, till exempel genom att vifta med en flagga. I musikaliskt uttryck och musiklekar betonas rytmen och att hålla takten. Det lönar sig att visualisera musikbegrepp. Det hjälper teckenspråkiga barn att uppfatta vad till exempel dynamik innebär. Hurdan är glad, skrämmande eller stillsam musik? Att leva sig in är viktigt när man tecknar sånger. Oberoende av hörselnivån kan barnen också spela eller bekanta sig med instrument. Ett dövt barn känner av musiken genom känselsinnet.

När det finns ett barn i er grupp som tecknar och teckenspråk används **hela tiden** lär sig alla barn centrala uttryck utan att märka det. På så sätt är teckenspråket och beaktande av visualitet närvarande på ett naturligt sätt i lärmiljön så mycket som möjligt. Det är viktigt att man gör teckenspråket till hela gruppens grej. Detta stöder alla barns språkliga tänkande och utveckling på ett utmärkt sätt. Barnen lär sig mycket om att kommunicera på olika sätt genom att göra efter – också att man alltid får göra misstag och lära sig nytt!

Vid behov kan man vägleda barnen att beakta behoven hos dem som tillägnar sig teckenspråk samt dela ut roller till dem som leker och i praktiken visa hur

man får leken att lyckas. Varje lekmiljö ska stödja användningen av teckenspråk. Det lönar sig att använda färdigheter i teckenspråk även om man tycker att man inte kan så mycket. Samtidigt uppmuntrar man alla barn att använda sina färdigheter i teckenspråk.

När man använder teckenspråkstolkning i verksamhets- eller handledningssituationer är det viktigt att vara medveten om att teckenspråk och talat språk uttrycker saker på väldigt olika sätt. I praktiken syns det till exempel så att tolken ibland slutar samtidigt som talaren, medan hen ibland fortsätter teckna länge efter att talaren redan har slutat. Det lönar sig också att komma ihåg att ett tolkat meddelande alltid kommer lite efter och med fördröjning.

När gruppen vänjer sig vid att följa med hur tolkningen framskrider kan man i fortsättningen anpassa instruktionernas rytm så att barn med nedsatt hörsel som använder teckenspråk har sett hela det tecknade budskapet till slut. Man ska också reservera tid för barnet att fråga om instruktionerna. Därefter kan man ge alla barn samtidigt lov att handla enligt instruktionerna.

Med dessa praktiska saker kan man se till att det teckenspråkiga barnet är delaktigt och att ingen hamnar utanför situationerna. Om möjligt kan den tolkade situationen anpassas så att man ibland ger instruktionerna på teckenspråk som tolkas till talat språk.

På motsvarande sätt kan man handleda barn som tillägnar sig teckenspråk att agera i en verksamhetsmiljö som använder talat språk. Man ska kräva ömsesidighet av dessa barn och att de

väntar på sin tur, precis som av de andra barnen. Barnen handleds att observera och följa andra barns aktiviteter och att ta kontakt med andra barn. De handleds att berätta om sina egna tankar, följa regler och förstå motiveringarna till dem och så vidare.

Vad gör man om det inte finns någon som kan teckenspråk på plats?

- Rör vid barnet, och när du får ögonkontakt ska du peka för barnet åt vilket håll du är på väg
- Ge barnet din hand så att barnet kan komma med och se vad det handlar om
- Använd modigt gester eller annan icke-verbal kommunikation, rita eller visa bilder!
- Kom ihåg att även andra än handledda stunder är viktiga: skoja och öva olika färdigheter till exempel under påklädning och utomhusvistelser

3.3 Mångsidig verksamhet för hela barngruppen med hjälp av teckenspråk

Det är viktigt för alla barn att använda flera sinnen i kommunikationen. Även hörande barn får mångsidig övning i utvecklingen av observationsförmågan när man utöver hörseln även använder synen och i viss

mån känselsinnet. Mångsidig växelverkan stöder alla barns språkutveckling. Den omfattar förutom många andra element bland annat kroppskommunikation och kommunikation som grundar sig på visualitet – det finns mycket av detta i det teckenspråkiga uttrycket, men också i all språkanvändning och alla språk. Det är lättare att förstå kulturell mångfald genom att personligen bekanta sig med den teckenspråkiga kulturen och skaffa sig kulturell kompetens på ett naturligt sätt.

De ändringar som krävs för teckenspråkiga barn i småbarnspedagogik och förskoleundervisning gör det möjligt för personalen att utveckla sitt eget undervisnings- och handledningssätt så att det blir mångsidigare. I allmänhet betjänar allt det som ska beaktas med ett teckenspråkigt barn (genuin kontakt, lugn, säkerställande) alla barn som lär sig kommunikation och samspel inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen.

Om er personal inte är tillräckligt insatt i teckenspråk och dövas kultur kan du söka upp en teckenspråkig person på orten som kan besöka daghemmet regelbundet. Dessutom kan du också utnyttja andra eventuella besökare samt avgiftsfritt material på teckenspråk till exempel från Teckenspråkiga biblioteket (www.viittomakielinenkirjasto.fi/sv).

Den här spännande sagan handlar om en krokodil.

4 TECKENSPRÅKET BERIKAR LÄRANDET OCH LÄRMILJÖN I FLERA MODALITETER

Teckenspråket och särdrag i den teckenspråkiga kommunikationen drar nytta av visualitet och multimodalitet på ett naturligt sätt, vilket är till nytta för hela gruppen. Med hjälp av flera modaliteter kan lärandet stödjas på ett mångsidigt sätt med undervisningsmetoder, verktyg och material som utnyttjar olika sinneskanaler. Målet med en lärmiljö i vilken flera modaliteter används är att erbjuda alla barn olika sätt att tillägna sig och strukturera kunskap så att varje barn kan utnyttja sina egna styrkor i läroprocessen. I en lärmiljö där flera modaliteter används strävar man alltså efter att beakta elevernas individuella behov och lärtilar.

Lärmiljön för barn som tillägnar sig teckenspråk ska vara inkluderande och tillgänglig. Utgångspunkten för en inkluderande och tillgänglig lärmiljö är att bygga upp en språkmedveten verksamhetskultur och praxis för småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen samt att stödja hela gruppens språkmedvetenhet (se närmare i kapitel 1). För döva, dövblinda eller personer med nedsatt hörsel definieras en inkluderande utbildning i artikel 24 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Finland har förbundit sig att följa detta internationella fördrag som ingår i vår lagstiftning. Att möjliggöra små grupper för teckenspråkiga är inte segregation. Inkludering handlar inte endast om i vilka grupper barnen placeras, utan om arrangemang som betjänar deras lärande. I en inkluderande och tillgänglig lärmiljö upplever

barnen delaktighet⁷. Den stöder dem att uppnå bättre läroresultat och stärker utvecklingen av deras två- eller mångkulturella identitet. Det finns inget som hindrar att även hörande barn som tillägnar sig teckenspråk kan delta i undervisning på teckenspråk – kommunen kan alltid erbjuda mer än det minimum som avses i lagen (jfr 10 § i lagen om grundläggande utbildning).

I artikel 24 betonas också den teckenspråkiga lärmiljön samt möjligheterna att få undervisning av en döv lärare i en undervisningsgrupp med andra barn som kan teckenspråk. En sådan lärmiljö stöder tvåspråkighetens utveckling, det vill säga att man tillägnar sig både teckenspråk och olika former av talat språk. Dessutom är den till nytta för barnets socioemotionella utveckling. I en integrerad grupp i den allmänna undervisningen är sådan verksamhet endast sällan möjlig. Det är också viktigt att anställa döva lärare eller döv icke-undervisande personal för att de ska kunna överföra sådant socialt och kulturellt kapital till barnen och hela gruppen som de språkliga minoritetsbarnen får väldigt lite av hemma (över 90 % av döva barn föds till hörande föräldrar som har teckenspråk som främmande språk) eller i sin övriga omgivning. Å andra sidan är det utmanande att

7 Mot inkluderande småbarnspedagogik, förskoleundervisning och grundläggande utbildning. Undervisning för alla – Åtgärder för att främja stödet för lärande, stödet till barnet och inkludering inom småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. Arbetsgruppens slutrapport. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2022:44. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164421/OKM_2022_44.pdf?sequence=4&isAllowed=y

rekrytera teckenspråkig personal överallt i Finland. Få teckenspråkiga har utbildat sig till lärare inom småbarnspedagogik, barnskötare eller barnskötare med behörighet att arbeta som handledare i kommunikation och teckenspråk. De arbetar i grupper i regel enligt samma uppgiftsbeskrivning som den övriga personalen med samma yrkesbeteckning. Då arbetar ofta också ett tillräckligt antal teckenspråkstolkar i gruppen. Organisationer inom hörsel- och teckenspråksbranschen erbjuder gärna tillgång till sina nätverk när man strävar efter att rekrytera teckenspråkiga personer eller personer som kan teckenspråk till småbarnspedagogiken eller förskoleundervisningen (kontaktuppgifter hittas i slutet av guiden).

Barn som tillägnar sig teckenspråk bor på olika håll i landet och deltar i regel i småbarnspedagogiken eller förskoleundervisningen i en grupp där en stor del av de övriga barnen och de vuxna använder enbart talat språk. Trots detta kan man göra många saker för att förbättra lärmiljön för barn som tillägnar sig teckenspråk, och därmed också deras delaktighet. I följande underkapitel presenteras verksamhetsprinciper för en teckenspråkig lärmiljö och olika lösningar för hur teckenspråk kan integreras i lärmiljön.

4.1 Verksamhetsprinciper för den teckenspråkiga småbarnspedagogiken och lärmiljön

I en teckenspråkig lärmiljö används flera modaliteter. Barn som tillägnar sig teckenspråk upplever mycket genom synen. Därför är det viktigt att betona visualitet i lärmiljön och själva verksamheten till exempel på följande sätt:

- Fäst uppmärksamhet vid sittordningen. Till exempel att sitta i en halvcirkel säkerställer att barnen ser varandra då de tecknar eller vem som talar.
- Alla får ordet turvis. På så sätt kan man säkerställa att varje barn får komma till tals. Utöver diskussionsfärdigheter övar man samtidigt på normer och seder inom den teckenspråkiga kulturen.
- Ge barnet tid att bekanta sig med materialet. Barnet ska ha möjlighet att ögna igenom materialet före diskussionen och därefter flytta blicken till den som tecknar.

Tyngdpunkten i verksamheten i den teckenspråkiga, inkluderande lärmiljön ligger på lärandet. Varje barns individuella behov tillgodoses ur många synvinklar, varvid man beaktar

- principer för planering som lämpar sig för alla
- icke-diskriminering⁸
- tillgänglighet och hinderfrihet
- rimliga anpassningar (enligt diskrimineringslagen).

Målet med design som passar alla (tidigare Design for All, DfA) är att säkerställa att alla barn kan agera på ett obehindrat sätt. För teckenspråkiga döva innebär detta bland annat fysiskt lämpliga lokaler som beaktar visualiteten: det är lätt att röra sig i lokalerna och det finns tillräckligt med skyltar, överflödiga sikthinder har minimerats, belysningen kan justeras, bakgrundsbullret som stör barn som använder hörselhjälpmedel är så litet som möjligt och så vidare. Sådana förhållanden står i allmänhet inte i konflikt med behov hos andra som använder lokalen.

Även icke-diskriminering är en genomgripande princip som beaktar hela lärmiljön och människorna där. Gruppen av barn och anställda som använder teckenspråk på olika sätt är mycket heterogen. Olika språk, dövhet och nedsatt hörsel, ålder, kön, religioner och etnicitet samt eventuella andra faktorer skapar mångfald i lärgemenskapen.

Med tanke på lärandet för döva barn eller barn med nedsatt hörsel som tillägnar sig teckenspråk är lärmiljöns tillgänglighet viktig. Då är miljön och lokalarrangemangen fysiskt tillgängliga, såsom beskrivs ovan. Dessutom beaktar lärmiljön språkliga och kulturella faktorer

- **socialt** – barnet kan få kunskap på sitt eget språk, delta genom att använda sitt eget språk och skapa

- människorelationer med andra barn med samma slags behov (så kallat kamratstöd).
- **språkligt** – alla använder teckenspråk oberoende av hörselgrad, varvid barnets kommunikationsfärdigheter utvecklas.
- **kulturellt** – i personalen finns vuxna teckenspråkiga modeller som stöd för språk- och identitetsutvecklingen.
- **i lärandet** – grunderna för planen för småbarnspedagogik och grunderna för förskoleundervisningens läroplan utgör en ram för innehåll i planen för barnets lärande för hur den språkliga och kulturella utvecklingen för ett barn som använder teckenspråk stöds mot två- och flerspråkighet.
- **i digitala lärmiljöer** beaktas det teckenspråkiga barnets behov genom att utnyttja material på teckenspråk som har textats och översatts eller tolkats till talat språk.

Även om nästan alla verksamhetsprinciper som beskrivs ovan beaktas i barnets lärmiljö måste man ändå kontrollera om de räcker till för att tillgodose varje enskilt barns individuella behov. Då kan det dessutom behövas individuella stödåtgärder, så kallade rimliga anpassningar⁹. Av dessa anpassningar beskrivs teckenspråkstolkning och assistenttjänster senare. Dessa arrangemang för med sig mer personal till det teckenspråkiga barnets lärmiljö som använder samma språk som barnet och som förmedlar det talade undervisningsspråket till barnet genom att teckna.¹⁰

8 Diskrimineringslagen (1325/2014)

9 Diskrimineringslagen 15 §; FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

10 Jokinen, Markku – Kauppinen, Liisa – Selin-Grönlund, Pirkko (2016) Viittomakielen ja viittomakielisten huomioiminen perusopetuksessa. I verket Marjatta Takala och Helena Sume: Kieli, kuulo ja oppiminen – Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Tredje, helt förnyade upplagan. FinnLectura.

4.2 Gör teckenspråk till en del av lärmiljön

Man kan göra teckenspråket till en del av lärmiljön på många olika sätt. I grunderna för planen för småbarnspedagogik och grunderna för förskoleundervisningens läroplan har man redan länge beaktat möjligheten att erbjuda småbarnspedagogik för teckenspråkiga barn i grupper där även andra än döva barn eller barn med nedsatt hörsel deltar. Genomförandet av småbarnspedagogik eller förskoleundervisning på två språk kan planeras som mindre omfattande eller omfattande i enlighet med grunderna för planen för småbarnspedagogik och grunderna för förskoleundervisningens läroplan. Syftet med den mindre omfattande, så kallade språkberikade småbarnspedagogiken eller förskoleundervisningen på två språk är att väcka barnens intresse och positiva attityd till språket. I omfattande småbarnspedagogik och förskoleundervisning på två språk är strävan att ge barnen färdigheter att komma till rätta i en tvåspråkig miljö och att förutom på undervisningsspråket också lära sig på ett annat språk. Gemensamt för sätten att genomföra undervisningen är att språken inte endast är föremål för undervisning och lärande, utan att de används i undervisningen av lärområdena och i den dagliga verksamheten och barnen erbjuds möjlighet att använda och tillägna sig språket på ett funktionellt och lekfullt sätt.

I praktiken måste man ofta förlita sig på lösningar där man stöder barnet som tillägnar sig teckenspråk genom arrangemang för småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen eller genom andra stödåtgärder och stödtjänster som tillgodoser individuella behov. Nedan presenteras dessa alternativ närmare. Med beaktande av barnens individuella behov utnyttjas olika lösningar och metoder ofta samtidigt.

1. Kompanjonundervisning på två språk

En teckenspråkig lärmiljö kan ordnas till exempel genom kompanjonundervisning som ges av en döv teckenspråkig och en hörande svenskspråkig lärare. Med detta avses ett jämlikt samarbete mellan två eller flera lärare där lärarna tillsammans planerar och genomför verksamheten inom småbarnspedagogiken eller förskoleundervisningen. I en grupp med kompanjonundervisning på två språk används både teckenspråk och talat språk. Den döva teckenspråkiga yrkespersonens närvaro och sakkunskap om det döva barnets behov främjar förverkligandet av en så högklassig och fungerande tvåspråkig lärmiljö som möjligt. Den hörande läraren känner å sin sida till de hörandes kultur och verksamhetssätt och gör det möjligt att använda talat språk enligt situationen. Kompanjonundervisning kan genomföras på många sätt. Ramarna för kompanjonundervisningen möjliggör många slags verksamhetssätt, och utformningen av verksamhetssätten för kompanjonlärarskapet fastställs av de tillgängliga resurserna och barnens behov i varje situation.

Sätten att ordna kompanjonundervisning kan indelas i tre mer omfattande huvudtyper: assisterande och kompletterande undervisning, parallell undervisning och teamundervisning. I den **assisterande och kompletterande undervisningen** har den ena läraren huvudansvaret för verksamheten och den andra bistår vid behov. I **parallell undervisning** delas barnen in i grupper på någon viss grund och lärarna ansvarar för undervisningen i sin egen grupp. Fördelningen kan till exempel grunda sig på verksamhetens innehåll eller barnens olika behov av undervisning och handledning, eller så kan man med hjälp av indelningen sträva efter att

öka kommunikationen mellan barnen och läraren. I **teamundervisning** betonas lärarnas gemensamma ansvar för undervisningen i hela gruppen; som arbetssätt kan man dock också använda assisterande, kompletterande och parallell undervisning.

Att inleda eller fortsätta verksamheten kräver inte att den hörande läraren har kunskaper i teckenspråk, även om man har upplevt att det underlättar samarbetet att gå en nybörjarkurs. För att åstadkomma en fungerande kompanjonundervisning på två språk av hög kvalitet är det däremot viktigt att hitta bra och permanenta tolkar. Tolkningen är en viktig del av småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen när språkmiljön i småbarnspedagogiken eller i förskoleundervisningen annars inte är tillräckligt starkt tvåspråkig. Tolkarnas yrkesskicklighet och ett smidigt samarbete mellan lärarna och tolkarna spelar en nyckelroll för att lärarna ska kunna koncentrera sig på barnen och undervisningen.

Teckenspråkstolkarna tolkar den svenskspråkiga undervisningen och kommunikationssituationerna till teckenspråk och den döva lärarens undervisning och det teckenspråkiga barnets tecknande till talat språk. Tolkarna finns i gruppen för både lärarna och barnen, och de tolkar också barnens diskussioner och lekar. I allmänhet behövs två tolkar, eftersom simultantolkning redan i sig är krävande, och lång oavbruten tolkning är belastande för en person, vilket snabbt försämrar tolkningens kvalitet.

I en lärmiljö där de flesta barnen är hörande förverkligas i allmänhet inte tvåspråkigheten i omgivningen på ett balanserat sätt. För teckenspråkiga barn är det mycket viktigt att de i en sådan grupp får ens en del av undervisningen och kommunikationen

på sitt modersmål direkt av en döv vuxen. Det vore viktigt att utreda om man eventuellt kunde placera fler teckenspråkiga barn i samma grupp. Detta arrangemang skulle balansera språkens ställning i lärmiljön och erbjuda kamratstöd mellan barnen.

Både hörande och barn med olika grad av nedsatt hörsel drar nytta av kompanjonundervisning på två språk. Lärarna och både hörande och döva föräldrar har goda erfarenheter av sådana grupper. Att synliggöra flerspråkigheten anses stödja barnens utveckling i en kulturellt mångfaldig värld. Genom kompanjonundervisning på två språk blir flerspråkigheten en naturlig del av småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen.^{11, 12}

2. Lärmiljö där teckenspråkstolkning används (tolkningstjänst)

När man planerar för ett dövt barn eller ett barn med nedsatt hörsel som tillägnar sig teckenspråk att inleda småbarnspedagogik eller förskoleundervisning ska man i första hand se till att teckenspråket tryggas med hjälp av personalens kompetens. Om det inte går att hitta någon lärare eller barnskötare som är *teckenspråkig eller kan teckenspråk* för gruppen (till exempel handledare i kommunikation och teckenspråk²³) måste man fundera på vilka arrangemang som skulle gynna barnet mest.

11 Luckner, J.L. 1999. An Examination of Two Coteaching Classrooms. *American Annals of the Deaf* 144 (1), 24–34.

12 Utbildningsstyrelsen 2016. Teckenspråkiga elever i grundskolan. *Guider och handböcker* 2016:2. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Syftet med tolkning är att uttrycka det som framförts på det andra språket med så lika innehåll som möjligt, det vill säga att så noggrant som möjligt förmedla till de närvarande vad som sägs eller tecknas. Tolken handleder inte barnet själv, utan barnet följer de instruktioner som läraren eller en annan vuxen i gruppen gett via tolken. För barn som är döva eller har nedsatt hörsel och som använder teckenspråk är tolkning nödvändig i alla situationer inom småbarnspedagogiken eller förskoleundervisningen på grund av bakgrundsbuller.

Vid teckenspråkstolkning ska man fästa särskild uppmärksamhet vid tolkens yrkesskicklighet så att språket som används i tolkningen motsvarar barnets åldersnivå och skede i språklig utveckling. För vissa barn är den språkliga stimulansen som erbjuds genom tolkning nödvändig för att stödja barnets språkliga utveckling utanför hemmet.

Teckenspråkstolkning ersätter inte undervisning på teckenspråk eller en teckenspråkig lärmiljö. När man använder teckenspråkstolkning får ett barn som är dövt eller har nedsatt hörsel och som tillägnar

sig teckenspråk kanske endast ta del av en del av det som sägs i gruppen. I en barngrupp kan många tala samtidigt eller så hinner tolken av någon annan orsak inte översätta allt som sägs. Tecknad eller talad text som tolken producerar samtidigt innehåller inte nödvändigtvis alla särdrag som hör till det teckenspråkiga uttrycket, och å andra sidan kan tolkningen innehålla särdrag av talat språk som inte hör till teckenspråket. Situationen kan vara förvirrande särskilt för ett litet barn vars färdigheter i teckenspråk håller på att utvecklas och som först börjar lära sig svenska eller finska. Då är det bra att bedöma barnets behov av assistenttjänst vid sidan av tolkningen.

Under teckenspråkstolkningen måste barnet samtidigt observera tolkarna, förstå vad som undervisas och reagera i rätt tid till exempel genom att markera. Situationen kan påverka barnets förmåga att koncentrera sig och tillägna sig det som undervisas. Det är viktigt att komma ihåg att ett dövt barn som tillägnar sig teckenspråk inte kan komplettera sina färdigheter i svenska eller finska genom hörseln, så uppgifter som förutsätter någon form av kompetens i svenska eller finska kan vara utmanande för barnet.

VID ARBETE MED TECKENSPRÅKSTOLK

- Gå igenom tolkens roll med hela småbarnspedagogikens eller förskoleundervisningens personal. Tolken är inte en assistent, utan hen ansvarar endast för att förmedla budskapet så noggrant som möjligt.
- Ett dövt barn som tillägnar sig teckenspråk får all information visuellt, det vill säga med hjälp av synen. I allmänhet sitter tolken längst fram i barngruppen nära personalen, och barnet sitter på sidan så att hen ser de andra barnen. På så sätt är det lätt för det teckenspråkiga barnet att följa både tolken och personalen, eftersom flera teckenspråkiga utöver tolken också följer andra talares läppar, miner och gester. När barnet följer tolken kan hen då och då nicka för att uttrycka för tolken att hen har uppfattat det som tecknats fram till dess – det betyder ännu inte att hen har förstått innebörden av sakinnehållet.
- Det är viktigt att komma ihåg att inte ställa sig mellan tolken och barnet för att inte hindra barnet från att få information. Kontrollera också att det inte finns ett fönster eller annat bländande ljus bakom dig.
- Även om tolkningen är så kallad simultantolkning, det vill säga samtidig tolkning, är tolkningen alltid lite fördröjd. Därför vore det bra att vänta tills tolken får det föregående ärendet (till exempel en fråga) tolkat innan man ger nästa person ordet.
- Det är utmanande för barnet att följa med någon som ritar eller gör något annat med händerna och följa med åskådningsmaterial samtidigt som hen följer med tolkningen. Beakta det – till exempel vänder en person som ritar något ofta ryggen mot gruppen, vilket hindrar barnet som tillägnar sig teckenspråk från att se personens ansiktsuttryck.
- Tala alltid direkt till barnet, inte "genom tolken". Titta barnet i ögonen när du pratar med hen på du-man-hand. Om du delar ut material till barnen i gruppen ska du ge barnets material direkt till barnet.
- När barnet använder tolk de första gångerna kan det hända att barnet ännu inte kan följa med tolkningen och behöver stöd för detta. Detta kräver desto mer övning ju mindre barn det är fråga om.
- Praxis i anslutning till användningen av tolk diskuteras med barnet självt med beaktande av barnets ålder.

3. Lärmiljö där man arbetar med en teckenspråkig assistent/handledare (assistenttjänst)

Ett barn som tillägnar sig teckenspråk kanske inte är bekant med hur man ska agera i de hörande barnens lärmiljöer. Då kan barnet behöva en teckenspråkig vuxen som assistent för att handleda och komplettera information som barnet får i gruppen antingen via tolkning eller endast visuellt genom att observera andra vuxna och barn i gruppen. Den teckenspråkiga assistenten identifierar barnets situationsspecifika behov och behov i kommunikationssituationen så hen kan tillgodose barnets behov på ett direkt och effektivt sätt. Detta skapar en känsla av trygghet för barnet och stärker barnets delaktighet i olika situationer.

En teckenspråkig vuxen som fungerar som modell är ett viktigt stöd när det gäller att utveckla teckenspråket, självkänslan och identiteten för många barn som är döva eller har nedsatt hörsel och som tillägnar sig teckenspråk. Genom sin verksamhet hjälper assistenten barnet att tillägna sig olika anpassningsstrategier, varvid antalet så kallade kulturella kollisioner kan förebyggas. Dessutom kan assistenten säkerställa att barnets lärmiljö också är språkligt tillgänglig, att barnet kan uttrycka sig och skapa kamratrelationer samt delta i lekar och annan verksamhet på ett så jämlikt sätt som möjligt.

Om den teckenspråkiga assistenten själv är döv eller har nedsatt hörsel behöver hen sannolikt så kallad arbetslivstolkning. Motiveringarna till att assistenten rekryteras kommer från de individuella behoven hos ett barn som använder teckenspråk att få stöd och handledning uttryckligen på teckenspråk i en situation där anordnaren av småbarnspedagogik eller förskoleundervisning inte har teckenspråkig personal. Genom att följa med hur assistenten använder tolken får barnet en viktig modell inför sin skolgång för hur man arbetar med en tolk. Motiveringar till assistentens eget tolkningsbehov kan å sin sida härledas från hens rätt till delaktighet och likabehandling i arbetslivet. Det är viktigt att personalen lär sig teckenspråk, men eftersom barnet sist och slutligen tillbringar mycket kort tid i småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen hinner de sällan lära sig flytande teckenspråk på bara några verksamhetsår.

Eftersom det kan kräva tid att bestämma vilken form av stöd som gynnar barnet mest och att rekrytera teckenspråkig personal eller tolkar är det bra att påbörja diskussionerna i god tid. Det kan finnas utmaningar i att rekrytera personal eller tolkar som kan finlandssvenskt teckenspråk och svenska eftersom det inte finns utbildning för teckenspråkstolkar eller -assistenter på svenska. Föräldrarna och personalen inom småbarnspedagogiken kan alltid vända sig till teckenspråkiga organisationer där det finns kunskap och stöd att få. Praktisk handledning på svenska kan begäras av Finlands Dövas Förbund.

5 TOLKNINGSTJÄNSTER, ASSISTENTTJÄNSTER OCH HJÄLPMEDEL

I kapitel 4 i denna guide lyfts ett språkmedvetet förhållningssätt fram, det vill säga med vilka metoder lärmiljöerna inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen möjliggör språklig stimulans, tillgänglighet och delaktighet. Vid behov har barn rätt att få lagstadgade stödtjänster, såsom tolkningstjänster, assistenttjänster eller hjälpmedel, med vilka man kan öka deras möjligheter att få information och delta i gruppens verksamhet på teckenspråk.

Teckenspråkstolkens och den döva teckenspråkiga assistentens verksamhet beskrivs i kapitel 4. Assistenten handleder och stöder barnet i olika situationer enligt barnets individuella behov i verksamhetsmiljöerna inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen. Teckenspråkstolken är däremot inte en assistent eller handledare, utan hen ansvarar endast för att så exakt som möjligt förmedla det språkliga budskapet i omgivningen.

Det är viktigt att vara medveten om att barnens färdigheter i teckenspråk och talat språk kan framskrida i mycket olika takt. Redan i ett tidigt skede styrs barnens språk användning och språkval i olika situationer bland annat av olika sociala normer som förmedlas i omgivningen. Ett barn med starkt teckenspråk som också i viss mån använder talat språk använder inte nödvändigtvis teckenspråk om barnet är den enda teckenspråkiga i sin grupp – till vem skulle barnet teckna om ingen annan tecknar? En öppen och uppskattande inställning till barnets

alla språk och språkmedvetna verksamhetssätt är viktiga i vardagen inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen.

Det är viktigt att bedöma barnets individuella behov inom det sektorsövergripande samarbetet. Språkutvecklingen hos barn som deltar i småbarnspedagogisk verksamhet och som tillägnar sig teckenspråk framskrider mycket individuellt, så det kan vara nödvändigt att sakkunniga som behärskar teckenspråk deltar i det sektorsövergripande samarbetet när man överväger alternativ gällande stöd för barnets utveckling, växande och lärande. Det är viktigt att komma ihåg att frågor som gäller teckenspråk, barnets tvåspråkighet och även hörselnedsättning är helt nya för de flesta föräldrar till barn som tillägnar sig teckenspråk. Grunden för det sektorsövergripande samarbetet är bland annat information om huruvida kommunen har tidigare erfarenhet av att ordna tjänster för barn som tillägnar sig teckenspråk, huruvida kommunen har personal som är teckenspråkig eller kan teckenspråk, eller om någon sakkunnig känner till en lämplig yrkesutbildad person för den erbjudna uppgiften. Om det finns personal som tecknar bedömer man hur man kan tillgodose barnets individuella behov med dessa resurser. Om barnets individuella behov är mer omfattande övergår man till att söka nödvändiga tilläggsresurser.

När det gäller små barn bedöms barnets språkliga och övriga utveckling i förhållande till barnets åldersnivå i det sektorsövergripande samarbetet. Om barnet

inte behöver assistans med språkutvecklingen eller av andra skäl kan teckenspråkstolkning vara ett tillräckligt stöd för barnet. Ett barn behöver däremot både en döv teckenspråkig assistents stöd och verksamhetsmodeller som stöd för sin utveckling och teckenspråkstolkning för att stöda deras deltagande och trygga den språkliga tillgängligheten. Om det inte finns personal som tecknar att tillgå ska teckenspråkstolkning ordnas. Det rekommenderas att man övar på att använda tolk senast i förskoleundervisningen så att barnets färdigheter att

använda tolkning är starka när hen övergår till den grundläggande utbildningen.

Även om beslut om tolkning fattas i processen för ett enskilt barn finns tolkningen i gruppen till för alla! Genom tolkning säkerställer man delaktighet, det vill säga en smidig växelverkan mellan alla barn och vuxna. Syftet är att trygga barnets grundläggande förutsättningar för att delta i småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen, tillgänglighet och möjlighet till kommunikation alla dagar, i alla vardagliga situationer och i alla verksamhetsmiljöer.

NÄR ETT BARN SOM TILLÄGNAR SIG TECKENSPRÅK BÖRJAR I SMÅBARNSPEDAGOGIKEN ELLER FÖRSKOLEUNDERVISNINGEN

Vilken är den språkliga bakgrunden hos barnet som börjar i gruppen?

- a. ett barn som har vuxit upp i en teckenspråkig miljö
- b. ett barn vars föräldrar så tidigt som möjligt har börjat studera teckenspråk och stödja barnets språkutveckling med visuella medel
- c. ett barn vars föräldrar så tidigt som möjligt har börjat studera någon kommunikationsmetod som lämpar sig för personer med nedsatt hörsel som stöd för kommunikationen
- d. ett barn som använder något av de ovannämnda sätten för kommunikation och som dessutom behöver handledning i att röra sig och kommunicera av skäl som hänför sig till synen, motoriken eller dylikt
- e. ett barn som är dövt eller har nedsatt hörsel som tillägnar sig teckenspråk
- f. ett hörande barn som tillägnar sig teckenspråk

Behövs tolkningstjänst och hur mycket?

Kontrollera på förhand hurdan information barnets föräldrar och olika yrkespersoner har gett om barnets språkliga behov och om tolkningens lämplighet. Valet av tolkningsmetod påverkas bland annat av barnets språkutveckling och målen beträffande två- och flerspråkighet.

5.1 Tolkningstjänster

Tolkningstjänsten har samma innebörd som till exempel den tolkning som avses i lagen om tolkningstjänst för personer med funktionsnedsättning, det vill säga lagen om tolkningstjänst. För att trygga kontinuiteten, det vill säga tolkningens kvalitet, lönar det sig att skaffa tolkning under hela den period då barnet deltar i småbarnspedagogiken eller förskoleundervisningen.

När man i barnets plan för småbarnspedagogik har gjort en bedömning av behovet av individuella tolkningstjänster fattar kommunen ett förvaltningsbeslut i ärendet, det vill säga ett skriftligt beslut där det berättas vilka faktorer som har påverkat beslutet. I förskoleundervisningen fattas beslut om tolkningstjänst med stöd av lagen om grundläggande utbildning, och bedömningen av tolkningstjänsten och eventuellt annat stöd görs i en pedagogisk bedömning eller en pedagogisk utredning.

Rekrytering av teckenspråkstolk

Rekryteringen av en enskild tolk ska inledas i god tid, före utgången av föregående verksamhetsperiod eller läsår. I platsannonsen rekommenderas det att man anger yrkesbeteckningen (till exempel teckenspråkstolk, skrivtolk), verksamhetsområde, ort och uppskattning av antalet veckotimmar. Personen som ansvarar för rekryteringen ger mer information om tolkningsmetoden eller andra mer detaljerade uppgifter till exempel per telefon. Organisationer inom teckenspråks- och hörselbranschen delar gärna annonser via sina egna kanaler (kontaktuppgifterna finns i slutet av guiden). Barnets föräldrar kan å sin sida ge bra tips om en lämplig tolk, så det lönar sig att höra dem i urvalsprocessen.

Ta reda på om din kommun har konkurrensutsatt teckenspråkstolkningen för kommunens andra behov. Företag som erbjuder teckenspråkstolkning ger råd om hur man beställer en teckenspråkstolk som köptjänst. Deras kontaktuppgifter finns till exempel på följande webbplatser: Tolkjänstproducenterna Inom Teckenspråksbranschen rf. <http://www.tupatuottajat.fi/> och FPA:s tolktjänst för personer med funktionsnedsättning www.kela.fi/tolktjanst-funktionsnedsattning.

För att beställa tolkning och ingå kontrakt behöver den som har ansvar för att ingå avtalet bland annat följande uppgifter:

- daghemmets eller skolans och verksamhetsenhetens namn samt exakta adress
- tid då tolkning behövs (verksamhetsperiod/-perioder, arbetstid)
- för hurdant barn behövs tolkningen > tolkar som har de färdigheter och den erfarenhet som behövs i arbetet
- kontaktuppgifter till barnets föräldrar för att få mer information och bland annat för att bekanta sig med barnet
- kontaktpersoner för anordnaren av småbarnspedagogik eller förskoleundervisning som ansvarar för avtalsfrågor
- kontaktperson(er) för daghemmet eller förskoleundervisningen

Utöver att ordna regelbunden tolkning måste man också förbereda sig på överraskande tolkningsbehov. Det är viktigt att redan på förhand komma överens om vikariearrangemangen: producenten av tolkningstjänsten kan utse tolkar som är bekanta för barnet till en så kallad tolkring som ansvarar för

hur tolkarna eventuellt alternerar eller åtminstone vikarierar varandra i sjukdomsfall eller dylikt. Om barnets behov av tolkning är sporadiskt ska man också komma överens om att ordna tolkning i tillfälliga, kortvariga situationer. I samband med att avtalet ingås lönar det sig också att komma överens med producenten av tolkningstjänster om att det innan verksamhetsperioden inleds ordnas utbildning för personalen där man berättar om genomförandet av tolkningen i praktiken. När hela personalen vet hur man ska gå till väga i en tolkningssituation fungerar det dagliga samarbetet bättre.

Praktisk handledning på svenska kan begäras av Finlands Dövas Förbund. Personalen som arbetar mest med teckenspråkstolken bör också bekanta sig med faktarutan i kapitel 4 "Vid arbete med teckenspråkstolk" (se sidan 28).

Samarbete med teckenspråkiga föräldrar

En anordnare av småbarnspedagogik eller förskoleundervisning ska med stöd av förvaltningslagen¹³ ordna tolkning bland annat för möten med föräldrarna, vid hörande av ett eventuellt förvaltningsbeslut¹⁴ och annan kontakt (tolkade samtal) samt småbarnspedagogikens eller förskoleundervisningens föräldrakvällar eller andra gemensamma evenemang.

Tolkningens kvalitet vid mötet med föräldrarna förbättras av att tolken är bekant med barnets verksamhetsmiljö, dess händelser och personer. Denna helhet kan inkluderas i samma avtal om anskaffning av

tolkningstjänster som den tolkningstjänst som erbjuds som tolkningstjänst för barnet även om den fastställs i en annan lag.

Arbetslivstolkning

Anställda inom småbarnspedagogiken eller förskoleundervisningen som är döva eller har nedsatt hörsel och som använder teckenspråk har rätt att få teckenspråkstolkning betald av FPA på sin arbetsplats när de behöver teckenspråkstolkning för att utföra sitt arbete. I småbarnspedagogiken eller förskoleundervisningen kan barnet följa med denna tolkning och delta. Trots detta arrangemang är det motiverat att också fatta beslut om tolkningstjänst för barnet, eftersom tolken inte kan vara på plats om arbetstagaren insjuknar. Deras arbete i dessa fall avtalas separat med stöd av beslutet om tolkningstjänst för barnet.

5.2 Assistenttjänster

En del teckenspråkiga barn kan behöva en tolk och en assistent. Assistenten kan vara personlig eller gemensam för hela gruppen, det viktigaste är att hen har goda färdigheter i teckenspråk. Till assistentens arbetsuppgifter hör dock inte att agera som tolk.

Assistenten främjar barnets självständighet, eget initiativ och delaktighet i lärmiljön. Hen kan också handleda barnet i att öva på dagliga rutiner, såsom vid påklädning och måltider. Assistenten kan med hjälp av olika kommunikationsmetoder stödja barnet som handleds i gemensamma lekar och aktiviteter tillsammans med andra. Arbetet kan också omfatta att handleda, fostra och stödja andra barn i gruppen.

¹³ Förvaltningslagen (434/2003)

¹⁴ 34 § i förvaltningslagen

5.3 Hjälpmedel

Barn som tillägnar sig teckenspråk kan också behöva särskilda hjälpmedel, till exempel olika datatekniska applikationer. En del av barnen använder olika personliga hörselhjälpmedel, men de garanterar inte alltid att barnet förstår talet om det förekommer bakgrundsljud i rummet. Barn i daghem, förskoleundervisningen och de lägre årskurserna i den grundläggande utbildningen kan beviljas FM-system som medicinsk rehabilitering. De som arbetar med barnet ska göra sig tillräckligt förtrogna med användningen av hjälpmedlen samt handleda barnet och föräldern i deras användning i samarbete med andra yrkesutbildade personer. Hjälpmedel ska användas systematiskt och deras användning och behov ska bedömas regelbundet.

Anordnaren av småbarnspedagogik och förskoleundervisning beslutar om de hjälpmedel som barnet behöver för att delta i småbarnspedagogiken eller förskoleundervisningen. Det är viktigt att meddela om behov av hjälpmedlen och eventuella expertutlåtanden om dem senast i småbarnspedagogikens eller förskoleundervisningens ansökningsskede. På så sätt finns det tillräckligt med tid för praktiska arrangemang och beslutsfattande. Behovet av tjänster eller hjälpmedel bedöms vid behov som mångprofessionellt samarbete med hjälp av uppgifterna som getts av barnet och föräldern och eventuella utomstående sakkunnigutlåtanden. Ett förvaltningsbeslut ska fattas om de hjälpmedel som behövs för att delta i småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen.

6 ANORDNANDE AV SMÅBARNSPEDAGOGIK OCH FÖRSKOLEUNDERVISNING

Inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen ser man till att varje barn känner sig accepterat sådan som hen är och som medlem i gruppen. Genom att uppmuntra barnen och ge dem möjligheter att uppleva framgång stöds utvecklingen av barnens positiva självbild. Samtidigt kan man förebygga att barnens problem växer och blir mer komplexa.

6.1 Barnets plan för småbarnspedagogik

Ett barn som deltar i småbarnspedagogiken har enligt lagen om småbarnspedagogik rätt att få systematisk och målinriktad fostran, undervisning och vård. För att uppfylla detta ska en plan för småbarnspedagogik

utarbetas för varje barn på ett daghem eller i familjedagvård. Barnets plan för småbarnspedagogik är en gemensam plan för hur barnets individuella utveckling, lärande och välbefinnande ska främjas.

Barnets plan för småbarnspedagogik grundar sig på att känna, höra och observera barnet. Barnets styrkor och intressen lyfts fram i planen. Dessutom beaktas barnets språkliga, kulturella och åskådningsmässiga bakgrund i barnets plan för småbarnspedagogik. Genomförandet av planen diskuteras regelbundet med barnet och föräldrarna, minst en gång per år. I barnets plan för småbarnspedagogik betonas målen som ställs på den pedagogiska verksamheten, som också utvärderingen fokuserar på.

Om barnet behöver stöd för sin utveckling, sitt lärande eller sitt välbefinnande fungerar planen för småbarnspedagogik som ett verktyg för att bedöma stödbehovet samt för att planera stödet och hur det genomförs. Då antecknas barnets individuella behov, stödformer och överenskomna mål i planen. Läraren och/eller specialläraren inom småbarnspedagogik ansvarar tillsammans med den övriga personalen och barnets föräldrar för utarbetandet och utvärderingen av barnets plan för småbarnspedagogik. Sakkunniga som stöder barnets utveckling och lärande eller andra nödvändiga instanser, till exempel en tolk, deltar vid behov i utarbetandet av barnets plan för småbarnspedagogik. Det är bra att komma överens med föräldrarna om eventuell användning av tolk före samtalet. Barnets egna önskemål och åsikter ska höras och beaktas.

6.2 Ordnande av stöd inom småbarnspedagogiken

Varje barn har rätt till stöd för sitt lärande, sin utveckling och sitt välbefinnande inom småbarnspedagogiken om barnets behov kräver det. Om gruppens pedagogiska verksamhet inte räcker till för att tillgodose barnets individuella behov planeras lämpliga stödformer. Stöd som ges i rätt tid och enligt barnets behov främjar barnets utveckling, lärande och välbefinnande samt förebygger att problemen växer och blir mer komplexa. När individuellt stöd ges ser man till att barnet känner sig accepterat som hen är och som medlem i gruppen. Stödet som barnet får präglar inte barnet eller påverkar barnets lärstig negativt.

Stödet för barnet kan innehålla olika pedagogiska, strukturella och vårdinriktade stödformer, och i planeringen av stödformerna beaktas alltid barnets bästa. Vid planeringen av stödformer, såsom undervisning av en speciallärare inom småbarnspedagogik, tolkningstjänster, användning av hjälpmedel eller assistans, ska stödet ordnas så att barnet är en del av barngruppen och alltid i samma utrymmen och situationer som den övriga barngruppen i den mån det är möjligt. Utgångspunkten är att stödet ges i barnets egen grupp. Stödet kan också ges i en mindre grupp eller i en specialgrupp.

Utvecklingen, lärandet och välbefinnandet hos barn som tillägnar sig teckenspråk kan främjas med ett tillräckligt tidigt och rätt riktat stöd. Barn som tillägnar sig teckenspråk har varierande stödbehov, för en del räcker det att de kan agera på sitt eget språk inom småbarnspedagogiken. Utgångspunkten för att ordna stöd är alltid barnets styrkor samt behov i anslutning

till lärande, utveckling och välbefinnande. Att använda teckenspråk och beakta visualitet på ett mångsidigt sätt har en central roll i teckenspråkiga barns lärmiljö.

Både personalen inom småbarnspedagogiken och föräldrarna samt social- och hälsovårdsexperterna kan ta initiativ till att tillgodose barnets stödbehov. Det stöd som barnet behöver bedöms och sätten att genomföra stödet planeras och antecknas i barnets plan för småbarnspedagogik. För att få stöd krävs ingen medicinsk diagnos eller något annat utlåtande från hälso- och sjukvården eller socialvården. Effekten av stödet för barnet bedöms vid behov, dock minst en gång om året och alltid när stödbehovet förändras. Sektorsövergripande samarbete är viktigt för att genomföra stödet för barnet på ett helhetsmässigt sätt, och vid behov samarbetar man över sektorsgränserna för att utvärdera effekten av stödet som barnet har fått.

Stödet ges enligt barnets stödbehov som så kallat allmänt stöd, intensifierat stöd eller särskilt stöd. Stödet som ges bedöms alltid från fall till fall. I det allmänna stödet fattas ett förvaltningsbeslut om barnets stödtjänster, till exempel om konsultation eller undervisning som ges av speciallärare inom småbarnspedagogik, tolknings- och assistenttjänster samt hjälpmedel. Om barnets behov ska tillgodoses med hjälp av flera stödformer som genomförs regelbundet eller på heltid och kontinuerligt ska ett förvaltningsbeslut fattas om intensifierat eller särskilt stöd. Förvaltningsbeslutet stärker förälderns rätt att bli hörd om det stöd som ges. Förvaltningsbeslutet gör det också möjligt för föräldern att begära omprövning av beslutet.

Barnet kan också få stöd via andra tjänster som gäller barn och familjer, såsom barnrådgivningen, fostrings-

och familjerådgivningen eller funktionshindersservicen. Det är viktigt att det stöd som ges inom småbarnspedagogiken och de övriga tjänsterna bildar en ändamålsenlig helhet.

Stödet för barn som tillägnar sig teckenspråk och dess effekt ska utvärderas regelbundet. Det kan vara komplicerat att identifiera utmaningarna med lärandet för två- och flerspråkiga barn. Till exempel kan en bedömning av matematiska färdigheter ge intrycket av att barnet har utmaningar med lärandet, även om det är fråga om ett språkproblem i samband med att barnets behov av stöd bedöms. Barnen bör få använda ett språk som de kan så bra som möjligt, och å andra sidan ska den anställda inom småbarnspedagogiken

I diskussioner på teckenspråk upprätthålls ögonkontakt under hela samtalet. På den sista bilden "applåderar" handledaren visuellt när barnet lyckas genom att skaka båda händerna i luften.

som utför bedömningen förstå barnen. Ett barn som tillägnar sig teckenspråk kan visserligen ha inlärningssvårigheter eller andra utmaningar, men ofta behövs en teckenspråksexpert för att skilja dem från faktorer som gäller teckenspråk eller dövhet.

6.3 Ordnande av stöd i förskoleundervisningen

Även inom förskoleundervisningen är utgångspunkten för ordnandet av stöd varje barns styrkor samt behov gällande lärande och utveckling. I stödet för barnet fästs särskild uppmärksamhet vid tillgänglighet, förebyggande av inlärningssvårigheter och tidig identifiering. Det är viktigt med sektorsövergripande samarbete för att upptäcka barnens stödbehov samt för att planera och genomföra stödet. De

yrkesutbildade personer som deltar i samarbetet övervägs från fall till fall.

Samarbetet mellan förskoleundervisningen, barnets tidigare småbarnspedagogik, rådgivningen och föräldern tryggar kontinuiteten i barnets välbefinnande och lärande. I förskoleundervisningen utnyttjas information om stödåtgärder som barnet eventuellt fått före förskoleundervisningen. Även om barnet har fått stöd eller stödtjänster inom småbarnspedagogiken ska stödbehovet alltid bedömas när barnet övergår till förskoleundervisning i enlighet med grunderna för förskoleundervisningens läroplan.

Barn som deltar i förskoleundervisningen omfattas av stödet för växande och lärande enligt lagen om grundläggande utbildning. Enligt lagen har barn rätt att få tillräckligt stöd så fort behovet uppstår.

Barn kan få allmänt, intensifierat eller särskilt stöd inom förskoleundervisningen. Stödformer enligt lagen om grundläggande utbildning är till exempel specialundervisning på deltid, tolknings- och assistenttjänster samt särskilda hjälpmedel. Stödformerna kan användas på alla nivåer av stöd, antingen enskilt eller samtidigt så att de kompletterar varandra. Stödet ska vara flexibelt, långsiktigt planerat och förändras enligt stödbehovet.

Stödet ges i första hand till barnet i den egna förskolegruppen genom olika flexibla arrangemang. Om barnet utöver förskoleundervisningen använder andra tjänster inom småbarnspedagogiken samarbetar personalen inom förskoleundervisningen och den övriga småbarnspedagogiken i frågor som gäller

stöd för barnets växande och lärande. Det är viktigt att uppgifter om barnets stödbehov och det stöd som barnet får under förskoleundervisningen också överförs till den grundläggande utbildningen.

En del av barnen behöver förlängd läroplikt på grund av funktionsnedsättning eller sjukdom för att kunna uppnå de mål som föreskrivits för den grundläggande utbildningen. Förvaltningsbeslutet om förlängd läroplikt fattas i regel innan läroplikten börjar. Barnets föräldrar ska i god tid ges information om omständigheter i anslutning till fullgörandet av den förlängda läroplikten. Bestämmelser gällande besluten om förlängd läroplikt och alternativ för genomförande av förskoleundervisning finns i Grunderna för förskoleundervisningens läroplan.

6.4 Plan för barnets lärande i förskoleundervisningen och individuell plan för hur undervisningen ska ordnas

Stöd som ordnas för barn som deltar i förskoleundervisningen under det intensifierade stödet antecknas i planen för barnets lärande i förskoleundervisningen. Planen för barnets lärande är en skriftlig plan där man antecknar målen för barnets växande och lärande, de undervisningsarrangemang som behövs samt barnets behov av stöd och handledning. Målet är att trygga barnets förutsättningar att uppnå de mål som ställts upp för barnet.

Planen för barnets lärande utarbetas i samarbete med barnet och föräldern. Vid behov deltar även andra experter i utarbetandet. Om barnet har en plan för småbarnspedagogik eller andra planer som stöder genomförandet av barnets förskoleundervisning används dessa med förälderns tillstånd. I samband med att planen för barnets lärande utarbetas kommer man överens om uppföljningen av måluppfyllelsen och tidtabellen för att se över planen. Planen justeras så att den motsvarar stödbehovet alltid när barnets situation förändras.

Särskilt stöd ges till barn vars mål för växande, utvecklingen eller lärandet inte uppnås i tillräcklig utsträckning på annat sätt. För ett barn som fått beslut om särskilt stöd utarbetas en individuell plan för hur undervisningen ska ordnas (IP) i stället för en plan för barnets lärande.

6.5 Elevvård i förskoleundervisningen

I förskoleundervisningen har barnet rätt att avgiftsfritt få den elevvård som behövs för att kunna delta i undervisningen. Elevvården inom förskoleundervisningen gäller också barn som omfattas av förlängd läroplikt. I elevvårdsarbetet beaktas att barnets bästa ska prioriteras. Med elevhälsa avses främjande och upprätthållande av barnets lärande, goda psykiska och fysiska hälsa och sociala välbefinnande och verksamhet som ökar förutsättningarna för dessa i förskoleundervisningen. Elevvården säkerställer till exempel att barnet har möjlighet att vid behov få rådgivningstjänster avsedda för åldersgruppen, kurators- och psykologtjänster samt stöd i svåra familjesituationer.

Elevvården genomförs som ett systematiskt samarbete mellan undervisningsväsendet och välfärdsområdet tillsammans med barnen och deras föräldrar samt vid behov med andra samarbetspartner. Elevvården genomförs främst som förebyggande gemensam elevvård som stöder hela förskolegemenskapen. Den individuella elevvården enligt lagen om elev- och studerandevård och stödet för lärande och skolgång enligt lagen om grundläggande utbildning skiljer sig juridiskt från varandra. I båda är utgångspunkten samarbete och växelverkan med barnet och föräldern. Individuell elevvård grundar sig dock alltid på frivillighet, medan stödet för lärande och skolgång inte förutsätter barnets eller förälderns samtycke.

7 LAGSTIFTNING SOM STYR SMÅBARNSPEDAGOGIKEN OCH FÖRSKOLEUNDERVISNINGEN

Småbarnspedagogik

Bestämmelser om småbarnspedagogik finns i lagen om småbarnspedagogik (540/2018) och i förordningen om småbarnspedagogik (753/2018). I lagen om småbarnspedagogik föreskrivs bland annat om målen för småbarnspedagogiken, barnets rätt till småbarnspedagogik, barnets rätt till stöd inom småbarnspedagogiken, småbarnspedagogikens förvaltning och kommunens skyldighet att ordna småbarnspedagogik samt behörighetsvillkor för lärare och speciallärare inom småbarnspedagogik. I statsrådets förordning om småbarnspedagogik (753/2018) ingår bestämmelser om dimensioneringen av personalen på daghem och familjedaghem, studier som ger behörighet som barnskötare inom småbarnspedagogik samt familjedagvårdarens behörighet för uppgifterna som barnskötare inom småbarnspedagogik.

Grunderna för planen för småbarnspedagogik (2022)¹⁵ är Utbildningsstyrelsens riksomfattande föreskrift vars uppgift är att stödja och styra anordnandet, genomförandet och utvecklingen av småbarnspedagogiken. Utifrån grunderna för planen för småbarnspedagogik utarbetas lokala planer för småbarnspedagogik.

15 Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022 <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/varhaiskasvatus/8265240/tiedot>

Förskoleundervisning

Skyldigheterna som styr ordnandet av förskoleundervisning grundar sig på Finlands grundlag, lagen och förordningen om grundläggande utbildning och statsrådets förordning som utfärdats med stöd av den samt grunderna för förskoleundervisningens läroplan. Enligt 10 § i lagen om grundläggande utbildning kan barn med nedsatt hörsel även ges förskoleundervisning på teckenspråk. Enligt 3 a § i lagen om grundläggande utbildning ska barnets bästa beaktas.

Förskoleundervisning kan ordnas i daghem och skolor. Kommunen är skyldig att ordna förskoleundervisning för de barn som bor i kommunen under det år som föregår året då barnets läroplikt uppkommer. Barnets förälder ska se till att barnet deltar i förskoleundervisningen eller i annan verksamhet som når målen för förskoleundervisningen.

Grunderna för förskoleundervisningens läroplan (2014)¹⁶ är Utbildningsstyrelsens riksomfattande föreskrift enligt lagen om grundläggande utbildning enligt vilken en lokal läroplan för förskoleundervisningen ska utarbetas och förskoleundervisningen genomföras. Syftet med grunderna för förskoleundervisningens läroplan är att främja en högklassig och enhetlig förskoleundervisning på lika villkor i hela landet.

16 Grunderna för förskoleundervisningens läroplan <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/esiopetus/419551/tiedot>

Annan lagstiftning

I samband med reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna 1995 fogades teckenspråk till grundlagens 17 §. Närmare bestämmelser om teckenspråkigas rättigheter finns i teckenspråkslagen (359/2015). Teckenspråkslagen gäller både finskt och finlandssvenskt teckenspråk. I 1 § definieras den vars eget språk är teckenspråk som en person som använder teckenspråk. Teckenspråkigheten är inte bunden till personens hörsel. För närvarande kan man inte registrera två språk som modersmål i Finland, men precis som det observerats i fråga om andra minoritetsspråk är det sällsynt att teckenspråk registreras som barnets modersmål redan i tidig barndom. Registrering krävs inte heller när tjänster ordnas (RP 294/2014 rd, s. 46). Teckenspråkslagens 4 § innehåller hänvisningar till de viktigaste lagarna där teckenspråk har beaktats. I fråga om lagen om småbarnspedagogik har frågan om att inkludera teckenspråk diskuterats i riksdagen.

Ytterligare information och länkar

Lagar och förordningar

- Förvaltningslagen 434/2003
- Lagen om småbarnspedagogik 540/2018
- Statsrådets förordning om småbarnspedagogik 753/2018
- Lagen om privat socialservice 922/2011
- Lagen om grundläggande utbildning 628/1998
- Förordningen om grundläggande utbildning 852/1998
- Lagen om elev- och studerandevård 1287/2013

Utbildningsstyrelsens föreskrifter

- Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2014, Utbildningsstyrelsens föreskrifter och anvisningar 2016:1
- Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014, Utbildningsstyrelsens föreskrifter och anvisningar 2014:96
- Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2022, Utbildningsstyrelsens föreskrifter och anvisningar 2022: 2a

Litteraturer

- Alila, K., Eskelinen M., Kuukka, K., Mannerkoski, M., Vitikka, E. 2022. Kohti inklusiivista varhaiskasvatusta sekä esi- ja perusopetusta. Oikeus oppia - Oppimisen tuen, lapsen tuen ja inklusion edistämistoimia varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa valmistelevan työryhmän lopporaportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2022:44. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164421/OKM_2022_44.pdf?sequence=4
- Kanto, L. 2022. The Development of Childhood Multilingualism in Languages of Different Modalities. In A. Stavans & U. Jessner (Eds.), The Cambridge Handbook of Childhood Multilingualism (pp. 38–57). Cambridge: Cambridge University Press.
- Luckner, J.L. 1999. An Examination of Two Coteaching Classrooms. American Annals of the Deaf 144 (1), 24–34.
- Delaktighet, rättigheter och inklusion för barn med funktionsnedsättningar [URN_ISBN_978-952-343-283-3.pdf](https://urn.fi/URN_ISBN_978-952-343-283-3.pdf) (julkari.fi)
- Utbildningsstyrelsen 2016. Teckenspråkiga elever i grundskolan. Guider och handböcker 2016: 2. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Länkar

- Utbildningsstyrelsen www.oph.fi/sv
- Valteri center för lärande och kompetens www.valteri.fi/sv/
- Portalen Kuuloavain.fi. Information och stöd för föräldrar till barn med nedsatt hörsel. www.kuuloavain.fi/sv/
- Finlands Dövas Förbund www.kuurojenliitto.fi/sv/hem/
- Folkordboken SignWiki för finlandssvenskt teckenspråk <https://finssl.signwiki.org/index.php/Huvudsida>
- Döva och hörselskadade barns stödförening rf. www.dhbs.fi/
- Dövas Museum www.kuurojenmuseo.fi/?lang=sv
- Hörselskadade Barns Föräldraförbund www.klvt.fi/klvt-pa-svenska/
- Föreningen Finlands Dövblinda www.kuurosokeat.fi (på finska)
- Snäckan förskola/resursenhet [Pedersöre - Snäckan förskola/resursenhet](http://Pedersöre-Snäckanförskola/resursenhet) (pedersore.fi)
- Suomen Viittomakielen Tulkit <https://tulkit.net/viittomakielen-tulkki/>
- Teckenspråkiga biblioteket viittomakielinenkirjasto.fi/sv/hem/
- Temasida om finlandssvenskt teckenspråk och dess revitalisering: <https://kuurojenliitto.fi/sv/finlandssvenskt-teckensprak-och-sprakets-revitalisering/>
- VIKKE-projektet [Välkommen till VIKKE-projektets webbplats! – VIKKE](http://Välkommen%20till%20VIKKE-projektets%20webbplats!%20-%20VIKKE%20(nmi.fi)) (nmi.fi)
- SUVI. Webbordbok för Finlands teckenspråk. <http://suvi.teckensprak.net/> och <http://suvi.viittomat.net/>

Tryckt

ISBN 978-952-13-6911-7

ISSN 1798-8950

Online

ISBN 978-952-13-6912-4

ISSN 1798-8969

Utbildningsstyrelsen
www.oph.fi/sv